

УДК 81'42:075:616.89-008.444.9]004.774.6
DOI: 10.31471/2304-7402-2023-18(69)-91-97

ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ АГРЕСІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЗМІ)

Юлія Перейма

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: yuli4kaaaaaaaa@gmail.com, тел.: +380990638706

Мета статті полягає у тому, щоб визначити типологію мовних засобів, що виражають агресію, які ми можемо споглядати з телеекранів, а також проаналізувати всі види вияву цієї емоції на конкретних прикладах із ЗМІ. *Нашим завданням* є з'ясувати, які мовні засоби проявляють негативні настрої людини та як мова тіла видає, що мовець відчуває агресивне збудження. *Предметом* розвідки є характеристика мовної агресії у сучасному телеефірі. *Об'єктом*: вербальні та невербальні засоби вираження агресії, а також зміст, який несуть ЗМІ у маси. У статті використані такі *методи дослідження*: спостереження – для виявлення конкретних прикладів агресії у новинних випусках та шоу, описовий – для пояснення характерних особливостей мовних конструкцій, аналізу та синтезу, що структурувало отриманий матеріал. *Актуальність* статті полягає у важливості дослідження конфліктної поведінки у суспільстві, крізь призму отриманого досвіду із засобів масової інформації, що дасть початок для кращого розуміння ефекту переймання манер і для гармонізації стосунків у соціумі в подальшому. Отримані *результати* сприяють розширенню уявлень про природу людської агресії та засоби її реалізації у мовленні, спілкуванні та взаємодії героїв новинних випусків та телешоу.

Ключові слова: агресія, засоби масової інформації, вербальне та невербальне мовлення, телеефір, телешоу, інвективи, контент.

У сучасному світі засоби масової інформації мають неабиякий вплив на громадян. Вони відіграють велику роль у формуванні світогляду суспільства. З розвитком ці канали впливу розширюються. Світ розвивається, а отже і зростає динаміка у масово-комунікативному впливі на свідомість. ЗМІ формують характерні норми поведінки, які часто негативно впливають на молоде покоління, що відповідно і змінює цінності, поведінку та пріоритети. Тому недооцінювати роль впливу інформаційних джерел є грубою помилкою.

Враховуючи велику базу досліджень та висновків вчених, варто зазначити, що достеменно вплив медіанасильства на поведінкову агресію

людей досі в достатній мірі не досліджено, а негативний ефект обумовлюється у поєднанні декількох чинників, що пробуджують людську агресію.

Агресія – це поведінкова реакція на зовнішній подразник, яка передбачає ворожість, напад та намагання завдати шкоди [8, с. 8]. Мова є одним зі основних способів вираження людської агресії, саме тому вивчення типології мовних засобів є важливою проблемою для розуміння комунікативної поведінки людини.

Загалом, засоби вираження агресії у лінгвістичному аспекті можна поділити на вербальні та невербальні.

До вербальних, тобто словесних, можна віднести:

Слова з негативною емоційною забарвленістю: «тупий», «ідіот», «кретин», «дурень», «зрадник», «шахрай», «ворог», «вбивця», «баран», «бруд», «відстій» тощо. Ці мовні засоби використовуються для прямого передавання агресивних вражень та почуттів, і часто містять слова, які можуть викликати негативну реакцію в іншій людині. Вони виражають емоційне забарвлення, експресію, є спонтанними та містять суб'єктивну оцінку, яка спрямована на те, щоб образити опонента.

Фрази, які виражають гнів або образу: «ти зовсім не слухаєшся», «я не можу витримати твоєї поведінки», «ти жодного разу не думаєш про інших», «ти неспроможний зробити навіть прості речі», «твоя поведінка жахлива».

Приховані образи. Такий тип вираження агресії відбувається через використання образів або зміщення уваги на інші теми, щоб викликати негативну реакцію у співрозмовника, «зачепити його за живе», переходячи на особисті проблеми, травми, тощо.

Ненормативна, інвективна лексика. Такі мовні засоби передають агресію через використання неофіційної лексики та грубого мовлення, що можуть викликати негативну реакцію у співрозмовника, образу та страх, відчуття приниження.

Словесні маніпуляції. За допомогою цього людина може ВИРАЖАТИ агресію через застосування іронії та сарказму, що може бути сприйняте як насмішка та спроба засоромити опонента.

Зупинимось більш ДОКЛАДНО на характеристиці конкретних прийомів реалізації мовної агресії, засвідчених у засобах масової інформації, зокрема телеканалу СТБ та різноманітних шоу, які виходять в ефір [4; 5]:

- Прокльони – образливі слова або лайки. Телесеріал «Сліпа», 2 серія, 35 сезон, випуск від 07.06.2022, 0:06 «Ах ти ж гад, **щоб у тебе руки й ноги відсохли**»

- Погрози – використання слів або жестів, що підказують про можливість небезпеки. Шоу «Супермама», випуск від 23.03.2023, 49:14 **кидаються посудом**, б'ють його, вживаючи при цьому обценну лексику, погрожуючи одна одній. «Йди ... **(всім відомий напрямок російського**

корабля). «Іди сюди, ... (негідниця) – погроза. «Я викликаю поліцію...» – погроза. В учасниць зав'язалась суперечка, в якій кожна виражала неабиякий рівень агресії, де дійшло не тільки до словесних погроз, а до й фізичних розправ.

- Сарказм – вживання іронічних фраз або жестів. Шоу «Звана вечерея», випуск від 20.07.2021, 24:05 Учасник знайшов кісточки у приготуваній страві з риби і використовує сарказм, щоб присоромити господиню: «Мені кісточки не попались, на жаль, у мене, знаєш, щось застрягло ще з мого дому...»

- Надмірна критика – постійне нагадування про помилки або недоліки. Шоу «Детектор брехні», випуск від 19.03.2023. Жінка (учасниця шоу) постійно наголошує на тому, що чоловік мало заробляє. 7:38 «Як я до тебе ставилась, що *ти не дарував мені подарунки*, те і те...», – наголос на те, що чоловік не мав за що купувати їй подарунки. 8:06 «*Заробляй гроші*, і тоді будемо разом». 8:11 « Ми житимемо окремо, *поки ти не зароблятимеш ту суму, яка мене влаштовує*». 28:12 «*Тобі роботу запропонували*, було доцільно їхати до Києва...». Подібні нарікання присутні впродовж цілої програми, яка триває 55 хвилин.

- Зневага, неповага – неухважне ставлення до інших людей або їхніх потреб, використання прізвиськ, які можуть образити людину. Шоу «Один за всіх», випуск від 04.04.2021, 23:50 « *Жиробас, жирний*, тобто що у мене є зайва вага», розповідає хлопчик, якими словами його обзиває вітчим. Шоу «Супермама», випуск від 09.03.2023, 37:05 «... насправді мені чути це *від 100 кілограмової обмальованої тушки, яку не завважало б помити ... для мене такі баби, як ти – це дно, дніше...*», – виражається учасниця про свою конкурентку.

- Поширення чуток або інформації, яка може завдати шкоди іншій людині. Шоу «Детектор брехні», випуск від 26.03.2023, 7:25 «Кому ти потрібна з дитиною? Та взагалі на тебе вказуватимуть пальцем, розповідатимуть, що ти ... (*жінка легкої поведінки*) ...», переказує учасниця слова своїх батьків.

- Лайка, матірня лексика. Цей різновид лексики присутній у кожному випуску, у кожному шоу і став уже «нормою» для вираження емоцій.

- Діалектизми, жаргонізми. Шоу «Хата на тата», випуск від 23.12.2019, 1:45 «*На районі понти ганяти. Там помурчать, потереть щось там, забити стрелку, пояснитись і з братвою кулаками все рішати...*»

- Груба лексика розмовної літературної мови, для прикладу: «дівка», «тварюка», «стерво», тощо часто використовується у серіалах.

- Негативна оцінка діяльності, професій, роботи, дій тощо, які вживаються у переносному значенні для особистої образи людини. Сюди відносяться такі слова, як «крадій», «злочинець», «зрадник», «запродавець», «бюрократ», «м'ясник», тощо.

- Метафори, що означають назви тварин. Шоу «Супермама», випуск від 27.03.2023, 2:58 (вже в анонсі) «Ну ужас. *Змійний клубок*», – висловлюється учасниця про своїх конкуренток.

- Вживання слів, що позначають хвороби, діагнози у переносному значенні. Шоу «Супермама», випуск від 09.03.2023, 37:50 «*Психічно хвора* Наталя жбурляє у мене салфетки, звісно я не очікувала такого...» [1].

Список подібної лексики та способів вираження агресії можна продовжувати довго, тож у цій розвідці ми не зможемо проаналізувати усі, адже трапляються вони дуже часто, у кожному ефірі. Загалом телеканал СТБ відомий своїми скандальними шоу, у яких часто відсутня мораль, а щоб перерахувати сцени агресії та насильства потрібне не одне дослідження. З найпопулярніших передач, які містять агресивний контент і є відомими для всіх на телеканалі СТБ є: «Детектор брехні», де часто розкриваються жорстокі історії із життя героїв, схожа програма «Один за всіх», де дискутують на теми насильства, вбивств, трагедій у сім'ях запрошених гостей. Нерідко тут відсутня цензура та будь-які моральні принципи. «Кохана, ми вбиваємо дітей», де телеглядачі можуть стати свідками важких історій сімей, жакливої поведінки дітей та батьків, ненормального виховання та різних психічних розладів. Сюди ж можна віднести «Супермама», де часто головні героїні не контролюють свої емоції і виражають неабияку агресію, «Битва екстрасенсів», яка показує людей, нібито наділених «надздібностями». Нечасто ці люди розслідують убивства та трагедії, вдаючись до деталей [4; 5].

Варто звернути увагу на те, що споживання агресивного, негативного контенту має вплив на глядачів, які можуть запозичувати моделі поведінки, способи вираження власних думок, мовні конструкції, засоби вираження уже власної агресії в реальному житті. Можемо взяти для прикладу один із найвідоміших висловів із початку повномасштабного вторгнення про «руській військовий корабель» [6], який звучав із телеекранів, із вуст ведучих телемарафонів, який друкувався на рекламних вивісках, білбордах, співався у піснях, тощо. У результаті усім відомий напрямок почали вживати у повсякденній мові як дорослі, так і діти, що свідчить про те, що люди часто переймають поведінку, а особливо мовні конструкції, які споглядають та чують із телеекранів. Бо якщо це вважається нормою навіть у ЗМІ, то чому має бути ненормальним у повсякденному житті?

Продовжимо розглядати вже інший вектор вираження агресії, а саме за допомогою мови тіла. До невербальної комунікації належать жести, міміка, вираз обличчя, постава, пози, інтонація, гучність голосу, тощо [7]. Вони підкреслюють або посилюють словесну агресію. Поєднання слів та зовнішніх проявів емоцій підсилює враження агресії, дає змогу краще зрозуміти поведінку співрозмовника.

Розпочнімо з жестів. Однією із найголовніших ознак, за якою ми можемо визначити агресію – це стиснуті у кулак руки. Людина може потирати пальці рук, стискати їх, виглядає, наче у неї «сверблять кулаки». Ще декілька жестів, що свідчать про наростання негативу: охоплення себе за плечі, закладені руки за спину (свідчать про те, що співрозмовник стримує себе від нападу), або ж розмахування руками, постукування пальцями, підняття кулаків під час розмови (агресію уже не вдається стримувати).

Міміка. Сюди відноситься зміна виразу обличчя. Вона може вказувати на наявність агресії у людини. Наприклад, нахмурені брови, скривлені губи та виразник обличчя. Міміка під час агресії є надзвичайно активною. Окрім брів, зведених до переднісся, це роздуті ніздрі, похитування вилиць, поскрипування зубів, дуже щільно стиснуті губи. У агресивної людини погляд говорить про те, що вона готова кинутися в бій.

Постава, пози, хода. Поза воїна чітко окреслює, що людина негативно налаштована і готова до атаки. Це широко розставлені ноги, що дає змогу відчувати опору і відповідно впевненість, корпус нахилений вперед, вразливі ділянки тіла прикриті. Агресивну ходу неможливо сплутати: людина рухається дуже швидко, широким кроком, активно розмахує руками, жестикулює, може супроводжуватися ненормативною лексикою. Співрозмовник витягується у весь зріст, а голову навпаки неначе втискає у плечі, людина групується, щоб зручно було завдати удару.

Інтонація, тембр, гучність голосу. Інтонаційні засоби вираження агресії – це різні відтінки голосу та інші аудіальні прояви, які допомагають виразити негативні емоції та агресію в мовленні. Інтонаційні засоби можуть бути використані як самостійний засіб вираження агресії або у поєднанні з іншими мовними та невербальними засобами. Співрозмовник може змінювати інтонацію голосу, збільшуючи його гучність та частоту, щоб підкреслити свою агресію та негативні емоції. Або ж навпаки знижувати тон, щоб продемонструвати погрозливості чи насмішку, маніпулюючи опонентом. Різкі переривання та зупинки діалогу. Це може статися, коли реципієнт намагається викликати реакцію у співрозмовника, вивести його на емоцію. Сюди ж відносяться крики, виск, незвичайні звуки, вигуки, кривляння...

Отже, вираження вербальної та невербальної агресії можливе різними способами та лексичними конструкціями. Часто вони поєднуються для більшої експресії, емоційності. Така поведінка часто трапляється у ЗМІ, які є одним із прикладів комунікації, що безпосередньо має вплив на реципієнтів. Основна функція інвективної лексики, сарказму, лайки, прокльонів та інших мовленнєвих конструкцій такого типу є бажання образити адресата, принизити його, присоромити, таким чином використовуючи людину, як живу мішень для власних негативних емоцій. Різкі звинувачення за допомогою слів, груба та цинічна форма висловлення

думки порушує норми моралі та зазіхає на чужу честь та гідність. Та незважаючи на це, телеканали, зокрема СТБ допускає такі прояви емоцій у своїх ефірах. Звісно, кожна людина, повинна добре слідкувати за контентом, який вона споживає і самотужки утворювати власний інформаційний простір. Однозначно новини та шоу перенасичені негативом, тривогою та насильством. Вони поглинають усю позитивну енергію, залишаючи у нашій свідомості тривогу та страх. Тому важливо контролювати свою інформаційну бульбашку та критично аналізувати отриману інформацію. Бо на наших реакціях власне і робляться рейтинги телеканалів. А чим більше людина переглядає контент, який шокує тим більше такого контенту виробляють телеканали, бо, як відомо, людям потрібно «хліба та видовищ».

Література

1. Архів розкладу передач телеканалів та радіо. URL: http://tvp.netcollect.ru/prog_local.php?local=ukraine&year=2022
2. Деніел Гоулман. Емоційний інтелект; пер. з англ. С.-Л. Гумелької. Харків. Віват, 2020. 512 с.
3. Кузик О.А. Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі: дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2019. 296 с.
4. Офіційни сайт телеканалу СТБ. URL: <https://www.stb.ua/ua/>
5. Телеканал СТБ на You Tube. URL: <https://www.youtube.com/@stbua/featured>
6. Українська правда на YouTube. "Русский военный корабль. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LDrFVdms8yk>
7. Форманова С.В. Інвективи в українській мові: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 2013. 450 с.
8. Шагар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків. Прапор, 2007. 640 с.

TYPOLOGY OF LINGUISTIC MEANS OF EXPRESSING AGGRESSION (BASED ON MEDIA EXAMPLES)

Yuliia Pereima

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko Street, 57;
e-mail: yuli4kaaaaaaaa@gmail.com, ph.: +380990638706*

The purpose of the article is to determine the typology of linguistic means of expressing aggression that we can see on TV screens, and to analyze all forms of this emotion through specific media examples. Our task is to de-

*termine which linguistic tools manifest a person's negative moods and how body language reveals that the speaker feels aggressive arousal. **The subject** of the investigation is the characterization of linguistic aggression in modern television broadcasts. **The object** is verbal and non-verbal means of expressing aggression, and the content that the media convey to the masses. **Research methods** used in the article include observation – for detecting specific instances of aggression in news broadcasts and shows; descriptive – to explain characteristic features of linguistic constructions; and analysis and synthesis, which structured the acquired material. **The relevance** of the article is in the importance of studying conflictual behavior in society, through the lens of experience gained from the media, paving the way for a better understanding of the assimilation of manners and harmonizing future societal relations. The obtained **results** contribute to expanding perceptions about the nature of human aggression and means of its realization in speech, communication, and interactions of news broadcast and TV show characters.*

Keywords: aggression, mass media, verbal and non-verbal speech, TV, broadcast, TV show, obscene language, content.